

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ԿՈՂՄԻՑ 2021 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՐՏԻ 19-ԻՆ ԸՆԴՈՒՆՎԱԾ՝ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐՔ» ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔՈՒՄ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ ԵՎ ՀԱՐԱԿԻՑ՝ «ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ԵՎ «ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԻ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔՈՒՄ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔՆԵՐԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ

Քաղ. Երևան

12 հոկտեմբերի 2021թ.

Սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Ա. Դիլանյանի (նախագահող), Վ. Գրիգորյանի, Հ. Թովմասյանի, Ա. Խաչատրյանի, Ե. Խունդկարյանի, Է. Շաթիրյանի, Ա. Պետրոսյանի, Ա. Վաղարշյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝

դիմողի՝ Հանրապետության նախագահի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված ՀՀ Ազգային ժողովի ներկայացուցիչներ՝ Ազգային ժողովի աշխատակազմի փորձագիտական և վերլուծական վարչության պետ Գ. Աթանեսյանի և Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավական ապահովման և սպասարկման բաժնի պետ Մ. Մոսինյանի,

համաձայն Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի, ինչպես նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 22 և 73-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հանրապետության նախագահի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2021 թվականի մարտի 19-ին ընդունված՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանա-

դրական օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» սահմանադրական օրենքի¹ և հարակից՝ «ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին»² և «Պետական տուրքի մասին» օրենքում լրացումներ կատարելու մասին»³ օրենքների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության նախագահի 2021 թվականի ապրիլի 12-ին Սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով դիմումը, պատասխանողի գրավոր բացատրությունը, գործում առկա մյուս փաստաթղթերը և վերլուծելով վիճարկվող օրենքները՝ Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. Դիմողի դիրքորոշումները

Դիմողը նշում է, որ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» սահմանադրական օրենքով (այսուհետ՝ նաև Սահմանադրական օրենք) նախատեսված կարգավորումներով Բարձրագույն դատական խորհրդին (այսուհետ՝ նաև ԲԴԽ) տրվում է լիազորություն ստեղծելու դատավորների որոշակի ներքին մասնագիտացում՝ հիմնված, *inter alia*, գործերի «բարդության» վրա: Առանձին բարդության գործերի ցանկը ենթակա է մշակման ԲԴԽ-ի կողմից: Ընդ որում, դատավորները քննելու են առանձին բարդության գործերն ի լրումն այլ գործերի, և այդ առումով դիմողի համար պարզ չէ, թե դատարանների գործունեության արդյունավետության բարձրացման տեսանկյունից ինչ նպատակ է հետապնդում նման կարգավորումը: Դիմողը գտնում է, որ «գործի բարդություն» եզրույթն ինքնին գնահատողական է, և Սահմանադրական օրենքով նախատեսված չեն օբյեկտիվ չափանիշներ, որոնց հիման վրա հնարավոր կլիներ որոշել առանձին քաղաքացիական, վարչական և քրեական գործերի բարդության աստիճանը: Ըստ դիմողի՝ «առանձին բարդության գործերի ցանկ» հասկացության իրավական բովանդակությունը պարզ չէ, իսկ դրա բացահայտման համար անհրաժեշտ է տվյալ պահի դրությամբ մանրամասն տիրապետել տվյալ գործի

¹ http://www.parliament.am/draftreading_docs7/P-877_DR2.pdf

² http://www.parliament.am/draftreading_docs7/P-877-1_DR2.pdf

³ http://www.parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=12263&Reading=2&reading_draft=true

նյութերին և դրա փաստական հանգամանքներին, որոնք յուրաքանչյուր դեպքում տարբեր են:

Ըստ դիմողի՝ Սահմանադրական օրենքի վիճարկվող կարգավորումները կարող են հանգեցնել նաև դատավորների միջև գործերի կամայական բաշխմանը, ինչը նահանջ է դատավորների միջև գործերի՝ օբյեկտիվ չափանիշի հիման վրա բաշխման հիմնարար պահանջից:

Վերոգրյալի համատեքստում վերլուծելով վիճարկվող կարգավորումները՝ դիմողը գտնում է, որ նախատեսված իրավակարգավորումների արդյունքում «առանձին բարդության գործեր» քննող դատավորների առանձնացումը, այն պարագայում, երբ գործի բարդությունը հաճախ դինամիկ երևույթ է և կախված է բազմաթիվ գնահատողական գործոններից, որոնք հստակեցնելու փորձ չի արվել Սահմանադրական օրենքով, ինչպես նաև համապատասխան ժամկետում առանձին բարդության գործերը ԲԴԽ-ի սահմանած կարգով վերաբաշխվելու լիազորության Սահմանադրական օրենքով նախատեսելը, անկողմնակալ դիտորդի մոտ ողջամտորեն կարող է առաջացնել հիմնավոր կասկած՝ Սահմանադրական օրենքով նախատեսված մասնագիտացված դատարանների (դատավորների) անկախ և անաչառ դատարան լինելու վերաբերյալ, և խնդրահարույց է Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի համատեքստում:

Դիմողը գտնում է, որ դատավորների կամ դատարանի մասնագիտացումը կարող է իրավաչափ շեղում համարվել դատավորների միասնական կարգավիճակի պահանջից, եթե դա հիմնավոր և արդարացված է նեղ մասնագիտական գիտելիքների առկայության անհրաժեշտությամբ՝ պայմանավորված իրավունքի ոլորտի որոշակի առանձնահատկություններով, մինչդեռ, ըստ դիմողի, «գործի բարդությունը» նշված տրամաբանությունից դուրս է: Դիմողը գտնում է, որ ԲԴԽ-ի կողմից գործերի նման բաշխման իրականացումն անուղղակիորեն կարող է ընկալվել նաև որպես դատավորներին արհեստավարժների և ոչ արհեստավարժների դասակարգում, ինչը խնդրահարույց է Սահմանադրության 164-րդ հոդվածով ամրագրված դատավորի կարգավիճակի, այդ թվում՝ վերջինիս հեղինակության տեսանկյունից:

Դիմողը նշում է նաև, որ Սահմանադրական օրենքով նախատեսվում է ԲԴԽ-ի կողմից դատավորին կարգապահական պատասխանատվության հարցով ֆիզիկական

և իրավաբանական անձանց ներկայացրած դիմումն ընդունելու ցածր շեմ, այն է՝ դիմումի ակնհայտ անհիմն լինելը: Դիմողը նաև նշում է, որ նման իրավիճակում դատավորը կարող է հայտնվել պատասխանողի դերում որևէ գործով իր ի պաշտոնե լիազորություններն իրականացնելու ընթացքում և հենց այդ գործի շրջանակներում, ինչը խնդրահարույց է Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 63-րդ հոդվածի 1-ին մասի, մասնավորապես՝ դատավորի անկախության չափորոշիչների համատեքստում: Բացի դրանից, ըստ դիմողի, ԲԴԽ-ն իրականացնելու է դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու, կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը քննելու և գործով վերջնական որոշում կայացնելու գործառույթները: Այս առումով, դիմողն ընդգծում է, որ ԲԴԽ-ին նման գործիքակազմ տրամադրելը չի բխում այդ մարմնի սահմանադրական կարգավիճակից: Նաև ԲԴԽ-ի կողմից դիմումի նախնական ուսումնասիրություն կատարելու և դիմումն ըստ էության քննելու հանգամանքն անկողմնակալ դիտորդի մոտ կարող է կասկածներ առաջացնել ԲԴԽ-ի անաչառության վերաբերյալ: Բացի դրանից, Սահմանադրական օրենքի այս կարգավորումներն ուղղակիորեն հանգեցնելու են ԲԴԽ-ի և առանձին դատավորների անհարկի և անհիմն գերծանրաբեռնվածությանը:

Դիմողը, արձանագրելով, որ քրեական դատավարության տեսության հիմնարար դրույթներից հայտնի է, որ խափանման միջոցը պատիժ չէ, իսկ մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելը << քրեական օրենսգրքով նախատեսված հանցագործություն չէ, հանգում է այն եզրահանգման, որ կատարվող լրացումների արդյունքում մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու դեպքում նույնիսկ խափանման միջոցի կիրառման հիմքերի բացակայության պայմաններում կարող է կիրառվել խափանման միջոց: Իսկ այն դեպքում, երբ կիրառված է եղել խափանման միջոցը, սակայն, մեղադրյալը չարամտորեն չի կատարում իր պարտականությունները, այդ դեպքում կիրառված խափանման միջոցը կարող է փոխարինվել ավելի խստով: Այս համատեքստում դիմողը եզրակացնում է, որ օրենսդիրը դիտարկում է խափանման միջոցը՝ որպես մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու համար սահմանված պատիժ:

Դիմողն ընդգծում է, որ «<< քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» օրենքով (այսուհետ՝ նաև Օրենք) հստակեցված չէ, թե որ

պարտականությունները խախտելու դեպքում կարող է կիրառվել կամ խստացվել խափանման միջոցը, հստակորեն բացահայտված չէ «պարտականությունները չարամտորեն չկատարել» եզրույթը և այն, թե ինչպե՞ս է որոշվելու պարտականությունը չկատարելու և խափանման միջոցի միջև տրամաբանական կապն ու համաչափությունը: Արդյունքում, դիմողը եզրահանգում է, որ Օրենքի 1-ին հոդվածն առերևույթ խնդրահարույց է Սահմանադրության 78 և 79-րդ հոդվածների համատեքստում:

Դիմողը, ընդգծելով, որ դատավարական իրավունքների չարաշահման պարագայում դատական սանկցիայի կիրառման ինստիտուտն ունի հիմքեր իրավական տեսության մեջ, այնուամենայնիվ նկատում է, որ այդ առումով կատարվող լրացումները խնդրահարույց են: Մասնավորապես, դիմողը նշում է, որ օգտագործվող եզրույթները խնդրահարույց են Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով ամրագրված որոշակիության սկզբունքի համատեքստում: Դիմողն ընդգծում է, որ Օրենքով հստակեցված չեն չափորոշիչները, որոնք պետք է կիրառվեն՝ որոշելու, թե որն է իրավունքի չարաշահումը և երբ այն կարող է համարվել «պարբերական», հստակեցված չէ նաև, թե ինչ ծավալով կամ ինչ չափով կարող է կիրառվել համապատասխան սահմանափակումը:

Դիմողը նշում է նաև, որ Օրենքով սահմանված մի շարք իրավունքների (միջնորդություններ հարուցելու, քրեական գործի նյութերին ծանոթանալու և դրանցից ցանկացած ծավալի տեղեկություն դուրս գրելու դեպքում) սահմանափակումներն առերևույթ խնդրահարույց և անհամաչափ միջոց կարող են լինել Սահմանադրության 61-րդ հոդվածի 1-ին մասի համատեքստում:

2. Պատասխանողի դիրքորոշումները

Ըստ պատասխանողի՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 21-րդ հոդվածով ԲԴԽ-ին տրվում է իրավասություն ընտրելու որոշ դատավորների, ովքեր ի լրումն իրենց համապատասխան մասնագիտացման գործերի քննում են նաև առանձին տեսակի գործեր: Ընդ որում, «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքով սահմանված առանձին տեսակի գործերի ցանկն սպառիչ չէ, օրենսդիրն առանձին տեսակի գործերի ցանկը, յուրաքանչյուր դատարանի համար նման գործեր քննող

դատավորների քանակը և ընտրության կարգը սահմանելու իրավասությամբ օժտել է ԲԴԽ-ին:

Ըստ պատասխանողի՝ օրենսդիրը համանման մոտեցում է ցուցաբերել նաև առանձին բարդության գործերի դեպքում: Սահմանադրական օրենքով ամրագրելով առանձին բարդության գործերը ԲԴԽ-ի կողմից ընտրված դատավորների կողմից քննելու հնարավորությունը՝ այդ գործերի ցանկը սահմանելու իրավասությամբ օժտել է հենց ԲԴԽ-ին՝ որպես դատարանների և դատավորների անկախության երաշխավոր:

Պատասխանողը նշում է, որ ԲԴԽ-ն օժտված է ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտեր ընդունելու իրավասությամբ, ուստի այդ ակտերը ևս, որպես «օրենք» լայն առումով, պետք է համապատասխանեն իրավական որոշակիության սկզբունքին, այն է՝ ձևակերպված լինեն բավարար աստիճանի հստակությամբ: Ուստի այն պայմաններում, երբ օրենսդիրն առանձին բարդության գործերի ցանկը սահմանելու իրավասությամբ օժտել է ԲԴԽ-ին, առանց ԲԴԽ-ի՝ այդ ցանկը սահմանող ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտի, չի կարող առանձին խոսք գնալ Սահմանադրական օրենքի 2-րդ հոդվածի՝ Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի տեսանկյունից խնդրահարույց լինելու մասին, ուստի, ըստ պատասխանողի, այդ առումով դիմումն անհիմն է:

Պատասխանողը նշում է նաև, որ յուրաքանչյուր դատարանի համար առանձին բարդության գործեր քննող դատավորների թիվը և ընտրության կարգը սահմանում է ԲԴԽ-ն, իսկ առանձին բարդության գործեր քննող ընտրված դատավորների միջև գործերի բաշխումը տեղի է ունենում ԲԴԽ-ի կողմից սահմանված ընդհանուր կարգով, այլ ոչ թե կամայական կերպով, ինչպես նշել է դիմողը: Ուստի, այս առումով պատասխանողը գտնում է, որ առանձին բարդության գործեր քննող դատավորների (ինչպես առանձին տեսակի գործեր քննող դատավորների) առանձնացումը որևէ կերպ հակասության մեջ չի գտնվում Սահմանադրության 61 և 63-րդ հոդվածների հետ, նպատակ ունի նպաստել իրավական որոշակիությանը և դատական իշխանության հեղինակության բարձրացմանը:

Անդրադառնալով դիմողի այն դիրքորոշմանը, որ կարող է ստեղծվել մի իրավիճակ, երբ ցանկացած անձ, ով այս կամ այն օբյեկտիվ կամ սուբյեկտիվ պատճառով դիմում կներկայացանի ԲԴԽ՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության

ենթարկելու հարցով, իսկ ԲԴԽ-ն պարտավոր կլինի գործն ընդունել վարույթ, եթե ապահովված լինի դիմումի ներկայացման ձևական կողմը, պատասխանողը նշում է, որ Սահմանադրական օրենքի 12-րդ հոդվածից ուղղակիորեն բխում է, որ դիմումի ձևական պահանջները պահպանված լինելու դեպքում ԲԴԽ-ն ոչ թե այն անմիջապես ընդունում է վարույթ, այլ ընդամենն իրականացնում է նախնական ուսումնասիրում: Դիմումը վարույթ է ընդունվում միայն այն դեպքում, եթե այն ակնհայտ անհիմն չէ կամ առկա չեն «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 156-րդ հոդվածով նախատեսված դիմումի քննությունը մերժելու այլ հիմքեր:

Անդրադառնալով դիմողի այն մտահոգությանը, որ ԲԴԽ-ի կողմից դիմումի նախնական ուսումնասիրություն կատարելու և դիմումն ըստ էության քննելու հանգամանքն անկողմնակալ դիտորդի մոտ կարող է կասկածներ առաջացնել ԲԴԽ-ի անաչառության վերաբերյալ, պատասխանողը գտնում է, որ դիմումի նախնական քննությունը և ըստ էության քննությունը երկու տարբեր փուլեր են՝ յուրաքանչյուրը պայմանավորված իր նպատակներով, ուստի՝ նախնական փուլում դիմումի ակնհայտ անհիմն չլինելու վերաբերյալ կարծիքը որևէ պարագայում չի կարող կաշկանդել դատարանին հետագա փուլում դիմումն ըստ էության քննելիս:

Օրենքի վիճարկվող դրույթների սահմանադրականությունը դիտարկելով համաչափության սկզբունքի համատեքստում, պատասխանողը գտնում է, որ դրանցով նախատեսված սահմանափակումը հետապնդում է լեգիտիմ նպատակ՝ քրեական գործով վարույթի ընթացքում մեղադրյալի ոչ պատշաճ վարքագիծը կանխելը, իսկ ընտրված միջոցը պիտանի և անհրաժեշտ է նպատակին հասնելու համար:

Անդրադառնալով դիմողի այն հարցին, թե որ պարտականությունները խախտելու դեպքում կարող է կիրառվել կամ խստացվել խափանման միջոցը, պատասխանողը նշում է, որ մեղադրյալի իրավունքներն ու պարտականությունները թվարկված են ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 65-րդ հոդվածով, ուստի մեղադրյալի վրա չի կարող դրվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով չնախատեսված պարտականություն:

Ինչ վերաբերում է պարտականությունները չարամտորեն չկատարելուն, պարտականությունը չկատարելու և խափանման միջոցի միջև տրամաբանական կապն ու համաչափությունը որոշելուն, ապա այդ հարցերի պատասխանը, ըստ պատասխա-

նողի, պետք է տա դատարանը՝ յուրաքանչյուր կոնկրետ գործով՝ հաշվի առնելով մեղադրյալի վարքագիծը և վարույթի առանձնահատկությունները:

Ամփոփելով իր դիրքորոշումները՝ պատասխանողը եզրահանգում է, որ Սահմանադրական օրենքը, ինչպես նաև դրա հետ փոխկապակցված «ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» և «Պետական տուրքի մասին» օրենքում լրացումներ կատարելու մասին» օրենքները համահունչ են Սահմանադրությանը:

3. Գործի շրջանակներում պարզման ենթակա հանգամանքները

Հաշվի առնելով սույն գործի առանձնահատկությունները, մասնավորապես՝ այն հանգամանքը, որ գործով սահմանադրական վերահսկողության օբյեկտն Ազգային ժողովի կողմից ընդունված՝ Հանրապետության նախագահի կողմից չստորագրված օրենքներն են, Սահմանադրական դատարանը սույն որոշման շրջանակներում Ազգային ժողովի ընդունած օրենքների սահմանադրականությանն անդրադարձ է կատարում միայն այն հարցերի սահմաններում, որոնք բարձրացվել են դիմողի կողմից.

- արդյո՞ք ԲԴԽ-ի կողմից սեփական հայեցողությամբ վարչական, քաղաքացիական, քրեական մասնագիտացման դատավորներից առանձին բարդության գործեր քննող դատավորներ ընտրելու, ինչպես նաև՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցով ԲԴԽ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից դիմելու վերաբերյալ վիճարկվող իրավակարգավորումները բխում են ԲԴԽ-ի սահմանադրական կարգավիճակից, համապատասխանում են դատավորի սահմանադրաիրավական կարգավիճակին՝ անկախ և անաչառ դատարանի առկայության ապահովման համատեքստում,

- մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու դեպքում նրա նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելու կամ այն փոփոխելու հնարավորություն նախատեսող դրույթն արդյո՞ք բավարարում է իրավական որոշակիության սահմանադրաիրավական սկզբունքի պահանջները,

- անձի կողմից իր դատավարական իրավունքների չարաշահման դեպքում որոշակի դատավարական իրավունքների իրականացման սահմանափակումը որպես դատավարական սանկցիա կիրառելու վերաբերյալ կարգավորումները համապա-

տասխանում են արդյոք համաչափության և իրավական որոշակիության սահմանադրաիրավական սկզբունքներին:

4. Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները

4.1. «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի գործող՝ 21-րդ հոդվածի 3-րդ մասին համապատասխան՝ ԲԴԽ-ին տրված է իրավասություն առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության դատարանի քաղաքացիական և քրեական մասնագիտացման դատավորներից ընտրել դատավորներ, որոնք, ի լրումն համապատասխան մասնագիտացման գործերի, քննում են առանձին տեսակի (անչափահասների, Հայաստանի Հանրապետություն անօրինական տեղափոխված և անօրինական պահվող երեխաների վերադարձի, ապօրինի ծագում ունեցող գույքի բռնագանձման և այլն) գործեր:

Սահմանադրական օրենքի վիճարկվող իրավակարգավորմամբ առաջարկվող մոտեցման պայմաններում ԲԴԽ-ին վերապահվում է առանձին բարդության գործերն առանձնացնելու և դրանք քննող դատավորներին ընտրելու լիազորություն (2-րդ հոդված):

Սահմանադրության 1-ին հոդվածով ամրագրված իրավական պետության գաղափարն ինքնին ենթադրում է իրավական օրենքի առկայություն, որը պետք է բավարարի իրավական որոշակիության սկզբունքին:

Սահմանադրական դատարանը նշում է, որ իրավական որոշակիության սկզբունքի ապահովումը մեծ կարևորություն է ներկայացնում, ի թիվս այլնի, նաև դատարանների գործունեության կազմակերպման, դատավորների միջև գործերի բաշխման և այդ հարցերում որոշում կայացնող իրավասու մարմինների լիազորությունների օրենսդրական կարգավորմանն առնչվող դեպքերում՝ արդար դատաքննության սահմանադրական սկզբունքի երաշխավորմանն ուղղված բուն կառուցակարգերի արդյունավետության ապահովման նկատառումներից ելնելով:

Վիճարկվող նորմերի համալիր ուսումնասիրման արդյունքում Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դրանցով, մասնավորապես, չեն սահմանվում կարգավորումներ այն մասին, թե ինչ չափանիշների կիրառմամբ է կոնկրետ գործի՝ ըստ էության քննության մեջ չներգրավված սուբյեկտը (այլ ոչ թե գործը քննող

դատարանը/դատավորը) որոշելու գործի բարդության աստիճանը (առավել ևս այն դեպքերում, երբ դեռ չի մեկնարկվել գործի՝ ըստ էության քննությունը), ինչ պահանջների պետք է բավարարեն այն դատավորները, որոնք քննելու են առանձին բարդության գործեր, ինչպես է դա գնահատվելու/որոշվելու:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ քննարկվող դիմումի շրջանակներում վիճարկվող՝ առանձին բարդության գործերով դատավորների ընտրությանն առնչվող կարգավորումների բացերն ու դրանցում առկա անորոշությունները ինքնին խնդրահարույց են իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքին համապատասխանության տեսանկյունից, որպիսի պայմաններում, առանձին բարդության գործեր քննող դատավորներին ընտրելու գործընթացը կարող է կրել առավել անորոշ և ոչ կանխատեսելի բնույթ:

«Դատավորների անկախության, արդյունավետության և դերի մասին» Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի՝ անդամ պետություններին ուղղված թիվ R (94) 12 առաջարկությամբ ներկայացված դիրքորոշումը հանգում է հետևյալին. «Դատավորների մասնագիտական կարիերայի վերաբերյալ բոլոր որոշումները պետք է հենվեն օբյեկտիվ չափանիշների վրա, և դատավորների ընտրությունն ու առաջխաղացումը պետք է հենվեն արժանիքների վրա՝ հաշվի առնելով որակավորումը, բարեվարքությունը, կարողությունները և արդյունավետությունը»: Թիվ R (94) 12 առաջարկությունը հստակեցնում է, որ այս դրույթը կիրառելի է բոլոր անձանց նկատմամբ, որոնք դատական գործառույթներ են իրականացնում, այդ թվում՝ սահմանադրական, քրեական, քաղաքացիական, առևտրային և վարչական իրավունքի գործերով զբաղվող անձանց (սա վերաբերում է նաև ոչ մասնագետ դատավորներին և այլ անձանց, որոնք իրականացնում են դատական գործառույթներ): Ուստի՝ ընդունված տեսակետ է, որ նշանակումները պետք է կատարվեն ելնելով «օբյեկտիվ չափանիշների» վրա հիմնված «արժանիքներից», և որ քաղաքական նկատառումները պետք է անընդունելի լինեն:

Դատավորների միջազգային միության Դատավորի համընդհանուր խարտիայի 3.4-րդ կետում նշվում է հետևյալը. «Գործերի բաշխումը պետք է հիմնված լինի օրենքով նախատեսված այնպիսի օբյեկտիվ կանոնների վրա, որոնց մասին դատավորները նախապես տեղեկացվել են: Գործերի բաշխման վերաբերյալ ցանկացած որոշում պետք է կայացվի թափանցիկության սկզբունքի հիման վրա և լինի վերահսկելի:

Առանց ծանրակշիռ փաստարկների մատնանշման գործը չպետք է վերցվի դատավորից: Նման փաստարկների գնահատումը պետք է հիմնված լինի օբյեկտիվ չափանիշների վրա, նախատեսված լինի օրենքով և պահպանի դատական համակարգի կողմից իրականացվող թափանցիկ ընթացակարգը»:

Վիճարկվող իրավակարգավորման սահմանադրականությունը դիտարկելով նաև վերոնշյալ չափանիշների լույսի ներքո՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դատավորների նշանակման ընդհանուր կարգն իրենում ներառում է դատավորներին ներկայացվող միասնական պահանջները, ինչպես և նրանց ընտրության հստակ չափանիշները: **Օրենսդրորեն առհասարակ նախատեսված չեն չափանիշներ առանձին բարդության գործեր առանձնացնելու և դրանց քննության համար դատավորներ ընտրելու իրավասության իրացման համար**, որպիսի անորոշությունը կարող է վտանգի տակ դնել նաև անկախ և անաչառ դատարանի առկայության սահմանադրական պահանջի ապահովումը, քանի որ ինչպես դատարան դիմող սուբյեկտների, այնպես էլ դատավորների համար անկանխատեսելի է դառնում առանձին բարդության գործեր առանձնացնելու և դրանց քննության համար դատավորներ ընտրելու գործընթացը, ինչը մի շարք դեպքերում կարող է հանգեցնել կամայականությունների՝ վտանգելով անկախ և անաչառ դատաքննության իրականացումը:

«Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի գործող կարգավորումների ուսումնասիրման արդյունքում պարզ է դառնում, որ օրենսդրական կարգավորումներում արդեն իսկ առկա են գործի բարդությամբ պայմանավորված որոշ առանձնահատկություններ: Մասնավորապես՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի՝ «Առաջին ատյանի դատարանում գործերի բաշխումը» վերտառությամբ 42-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ դատավորի վարույթում առանձնակի բարդության գործի առկայության դեպքում դատավորը կարող է դիմել Բարձրագույն դատական խորհուրդ՝ առաջարկելով իր անուն-ազգանունը ժամանակավորապես հանել բաշխման ցանկից կամ սահմանել իրեն բաշխվելիք գործերի առանձին տոկոսաչափ: Դատավորի դիմումը հիմնավոր համարելու դեպքում Բարձրագույն դատական խորհուրդը որոշում է կայացնում դատավորի անուն-ազգանունը գործերի բաշխման ցանկից ժամանա-

կավորապես հանելու կամ նրան բաշխվելիք գործերի առանձին տոկոսաչափ նախատեսելու վերաբերյալ՝ դրա համար սահմանելով որոշակի ժամանակահատված, որը չի կարող գերազանցել վեց ամիսը: Դատավորի դիմումի հիման վրա Բարձրագույն դատական խորհուրդը կարող է որոշում կայացնել վեց ամիս ժամկետը երկարաձգելու մասին, եթե առանձնակի բարդության գործի քննությունը չի ավարտվել: Իսկ նույն օրենքի 89-րդ հոդվածի 1-ին մասի 28-րդ կետով, ի թիվս ԲԴԽ-ի այլ լիազորությունների, նախատեսվում է գործերի քննության միջին տևողության ուղենիշային ժամկետներ՝ ըստ գործերի առանձին տեսակների և բարդության սահմանելու իրավասություն:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ **առանձնակի բարդության գործեր քննող դատավորների տարանջատումը չի կարող դիտարկվել որպես տարանջատում՝ մասնագիտացման հիմքով**: Այսպես, Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2008 թվականի դեկտեմբերի 2-ի ՍԴՈ-782 որոշմամբ արտահայտել է իրավական դիրքորոշում, համաձայն որի՝ «ՀՀ Սահմանադրությունը, սահմանելով ՀՀ դատական համակարգի կառուցվածքը, միևնույն ժամանակ հնարավոր է համարել այնպիսի իրավիճակի ձևավորում, որտեղ հասարակական հարաբերությունների զարգացման, ինչպես նաև դրանց առավել բարդ իրավական կարգավորվածության պայմաններում արդյունավետ արդարադատություն իրականացնելու համար կպահանջվի առավել խոր մասնագիտական մոտեցում և լուծումներ: ՀՀ Սահմանադրությունը, նման իրավիճակի գնահատման լիազորությունը վերապահելով օրենսդրին, նախատեսում է նաև օրենքով մասնագիտացված դատարաններ ստեղծելու հնարավորություն: Սահմանադրական նորմի բովանդակության նորմատիվ տարրն է կազմում այն պահանջը, համաձայն որի՝ նման դատարանը պետք է իրականացնի արդարադատություն որոշակի իրավազորության շրջանակներում. դա այդ մարմնի բացառիկ իրավասությունն է, այլ դատարան իրավասու չէ քննել նման գործեր, ինչպես նաև մասնագիտացված դատարանն իրավասու չէ քննել այլ դատարանի իրավասությանը վերապահված գործեր: Նույն կերպ, մասնագիտացված դատարանի դատավորը, որն օժտված է արդարադատություն իրականացնելու իրավասությամբ, որպես մասնագիտացված դատարանում դատավորի պաշտոն զբաղեցնող անձ կոչված է իրականացնելու արդարադատություն՝ բացառապես իրավունքի այդ կոնկրետ բնագավառում»:

Վերոնշյալ որոշմամբ Սահմանադրական դատարանն արտահայտել է նաև հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ մասնագիտացված դատարան ստեղծելու՝ սահմանադրական նորմի տված հնարավորության իմաստը ոչ թե գործերի մեխանիկական բաժանումն է տարբեր դատարանների միջև, այլ դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրացումն ապահովող համակարգի ստեղծումն է, որտեղ գործերի բաշխումը տարբեր իրավասությամբ օժտված դատարանների միջև կիրականացվի դատական պաշտպանության իրավունքի արդյունավետ իրականացման տեսանկյունից արդարացված չափանիշներով, որի պայմաններում իրավասու դատարաններն իրենց մասնագիտական որակավորմամբ ի վիճակի կլինեն իրականացնել արդյունավետ մասնագիտական արդարադատություն»:

Վերահաստատելով վերոհիշյալ դիրքորոշումները, Սահմանադրական դատարանը հայտնում է, որ դատական համակարգից որոշակի մասնագիտացման կամ տեսակի գործեր քննող դատավորներ առանձնացնելու հնարավորությունը պայմանավորված է իրավունքի տարբեր ճյուղերի ոլորտային առանձնահատկություններով և համահունչ է դատավորի կարգավիճակին վերաբերող սահմանադրաիրավական պահանջներին: Բացի դրանից, «առանձին բարդության գործեր» հասկացության համեմատ «որոշակի մասնագիտացման» կամ «տեսակի» գործերը դասակարգելու համար կիրառվում են օբյեկտիվ չափորոշիչներ (օրինակ՝ պայմանավորված իրավա-հարաբերությունների սուբյեկտային կազմով, օբյեկտով և այլն):

Մինչդեռ, անորոշության մեծ աստիճան ունեցող «առանձին բարդության գործեր» հասկացությունը չի բավարարում գործերի բաշխման կամ վերաբաշխման կազմակերպման կանխատեսելիության և անաչառության ապահովման համար անհրաժեշտ օբյեկտիվ չափանիշներին ներկայացվող բարձր պահանջներին: Եթե գործերի տեսակի առանձնացման հիմքում առավելապես մասնագիտացման գործոնն է, ապա գործերի բարդությունը կախված է բացառապես կոնկրետ գործի բովանդակությունից, այն վերացական չէ և տեսակային հատկանիշներ չունի: Չկան վերացական բարդ գործեր, կարող են լինել վերացական ծավալուն, բայց ոչ բարդ գործեր: Գործի բարդությունը որոշվում է ամենաշուտն այն ժամանակ, երբ դատավորը գոնե նախապես դրան ծանոթանում է:

Բացի դրանից, միևնույն մասնագիտացման կամ նույն դատարանի դատավորներից առանձին բարդության գործեր քննող դատավորների ընտրությունը/առանձնացումը հանրության կողմից կարող է առավելապես ընկալվել որպես դատավորների դասակարգման դրսևորում, պայմանավորված վերջիններիս ընդհանուր մասնագիտական ունակություններով: Այդպիսի ընկալման համար առկա է նաև օբյեկտիվ նախադրյալ. դատավորի միասնական կարգավիճակին ներկայացվող պահանջները չեն ենթադրում բարդ գործ քննելու ունակություն ունեցող կամ չունեցող դատավորի մասնագիտական որակ (նկատի չի ունեցվում նեղ մասնագիտացումը):

Ըստ այդմ, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից «առանձին բարդության գործեր» քննող դատավորներ ընտրելու վերաբերյալ վիճարկվող դրույթները կարող են հանգեցնել դատավորների անհիմն տարբերակման, ուստի նաև դատավորի ընդհանուր կարգավիճակի միասնականության սկզբունքի խախտման արդյունքում՝ դատավորների անկախության և արդարադատության շահերի ոտնահարման: Բացի դրանից, անկողմնակալ դիտորդի մոտ կարող է առաջացնել ողջամիտ կասկած՝ մնացած դատավորների ոչ արհեստավարժության վերաբերյալ, ինչն էլ իր հերթին կասկածի տակ կոնի ինչպես դատավորի մասնագիտական հեղինակությունը, նրա անկախ և անաչառ լինելու հանգամանքը, այնպես էլ կնվազեցնի դատական իշխանության հանդեպ հանրային վստահությունը՝ նսեմացնելով ողջ դատական իշխանության հեղինակությունը:

Վերոգրյալից բացի, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ որոշակի չէ նաև, **թե ինչ իրավաչափ նպատակ է հետապնդելու ԲԴԽ-ի կողմից գործի բարդության հիմքով դատավորների առանձնացումը**, նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ առանձնակի բարդության գործերը կարող են առկա լինել և՛ տարբեր մասնագիտացման, և՛ տեսակի գործերի շրջանակներում, և գործող իրավակարգավորումներով արդեն իսկ նախատեսված են իրենց վարույթում նման գործեր քննող դատավորների ծանրաբեռնվածությունը թեթևացնելու վերաբերյալ համապատասխան կանոնակարգումներ:

Այսպիսով, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաև, որ վիճարկվող իրավակարգավորումը՝ առանձին բարդության գործեր քննող դատավորներ ընտրելու մասով, չի համապատասխանում դատավորի սահմանադրաիրավական կարգավիճա-

կին և դրա հետ փոխկապակցված՝ արդար դատաքննության իրավունքի բաղադրատարր հանդիսացող անկախության և անաչառության սկզբունքների պահանջներին:

4.2. Վիճարկվող Սահմանադրական օրենքով (Հոդված 12. Օրենքում լրացնել հետևյալ բովանդակությամբ՝ 148.1-ին հոդված) առաջարկվող կարգավորման համաձայն՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցով Բարձրագույն դատական խորհուրդ դիմում կարող է ներկայացնել ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձը՝ իր մասնակցությամբ կոնկրետ գործով, եթե առերևույթ առկա է սույն օրենսգրքի 142-րդ հոդվածի 6-րդ մասի 1-ին կամ 2-րդ կետով նախատեսված էական կարգապահական խախտման հիմք և պահպանված են սույն օրենսգրքի 144-րդ հոդվածով սահմանված ժամկետները:

Մատնանշված 148.1-ին հոդվածի 11-րդ մասի համաձայն՝ դիմումն ընդունվում է քննության Բարձրագույն դատական խորհրդի աշխատակարգով սահմանված կարգով՝ Բարձրագույն դատական խորհրդի աշխատակարգային որոշմամբ, եթե դիմումն ակնհայտ անհիմն չէ կամ առկա չեն սույն օրենսգրքի 156-րդ հոդվածով նախատեսված դիմումի քննությունը մերժելու այլ հիմքեր: Այլ կերպ, բոլոր այդ դեպքերում ԲԴԽ-ն պարտավոր է կարգապահական վարույթ հարուցել և դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցն ըստ էության քննության առնել:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ քննարկվող կարգավորումներով օրենսդիրն ըստ էության սահմանել է դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու և կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու իրավասություն ունեցող մարմինների մեկտեղման մոտեցումը, որը տարբերվում է գործող կարգավորումներից, ըստ որոնց՝ դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասություն ունեն միայն՝ էթիկայի և կարգապահական հարցերի հանձնաժողովը, լիազոր մարմինը և Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը՝ ՀՀ դատական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածի 1.1-ին կետով նախատեսված դեպքերում («Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 145-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

4.2.1. Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ արդարադատություն իրականացնելիս դատավորն անկախ է, անաչառ և գործում է միայն Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան: Վերջինս ենթադրում է, որ

Սահմանադրությամբ և օրենքներով անհրաժեշտ սահմանադրաիրավական երաշխիքներ պետք է ստեղծվեն դատարանների անկախության ապահովման համար: Իր հերթին, դատարանների անկախությունը վերացական հասկացություն չէ: Այն ենթադրում է գործառնական, կառուցակարգային, նյութական ու սոցիալական անկախության այնպիսի նախադրյալներ, որոնք անհրաժեշտ ու բավարար են դատարանների ու ողջ դատական իշխանության անկախությունը երաշխավորելու համար: Սահմանադրությամբ ամրագրված են մի շարք հիմնարար սկզբունքներ, որոնք ամրագրում են դատարանների՝ որպես միասնական պետական իշխանության ինքնուրույն թևի՝ դատական իշխանության, և դատավորների՝ որպես դատական իշխանության միակ կրողների, սահմանադրական կարգավիճակը՝ սահմանադրորեն երաշխավորելով նրանց անկախությունը: Օրենքները կոչված են իրավական համարժեք երաշխիքներ ստեղծելու այդ անկախության ամրապնդման համար:

Սահմանադրական նշված հիմնարար սկզբունքները լիարժեքորեն կարող են կյանքի կոչվել ու երաշխավորվել ոչ միայն դատարանների ձևավորման ու դատավորների թեկնածուների ընտրության, նրանց անկախության համար անհրաժեշտ սոցիալական ու նյութական կամ այլ անհրաժեշտ ընթացակարգային երաշխիքներ սահմանելու, այլ նաև նրանց գործունեությանը միջամտության առումով իր մեջ լուրջ պոտենցիալ պարունակող՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու ինստիտուտի վերաբերյալ արդյունավետ, գործուն, միևնույն ժամանակ հավասարակշռված կանոնակարգումներ սահմանելու միջոցով, որոնց պարագայում կբացառվի կամ նվազագույնի կհասցվի դատավորի գործունեությանն անհարկի, չհիմնավորված կամ թերի հիմնավորված բոլոր տեսակի ազդեցությունները: Նշված խնդիրների մասնակի լուծմանն են ուղղված նաև այնպիսի կարգավորումների նախատեսումը, որոնց պարագայում դատավորների նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու վերաբերյալ համապատասխան դիմումներին կներկայացվեն հիմնավորվածության կամ ստուգված լինելու հավելյալ որակական պահանջներ՝ այդպիսի դիմումների ֆիլտրացման առավել խիստ չափորոշիչներով:

Ամեն դեպքում անհրաժեշտ է, որ սահմանվեն այնպիսի կառուցակարգեր, որոնց պարագայում հնարավոր կլինի հասնել ողջամիտ հավասարակշռության՝ մի կողմից իր պարտականությունների անբարեխիղճ կատարման կամ խախտման կամ այդպիսի

ողջամիտ կասկածի առկայության պարագայում դատավորի նկատմամբ կարգապահական պատասխանատվության վարույթ նախաձեռնելու գործընթացը չափից ավել չձևականացնելու ու չբարդացնելու, իսկ մյուս կողմից՝ այնպիսի անհարկի միջամտությունները բացառելու հարցում, որոնց իրական միտումը որևէ օբյեկտիվ և իրավական շահով արդարացված չէ կամ որոնց դեպքում դատավորը ստիպված է լինելու զգալի ծավալով ներքաշվել անհարկի, լրացուցիչ ստուգման չենթարկված տեղեկությունների հիմքով իր նկատմամբ հարուցված կարգապահական վարույթների մեջ՝ ի հաշիվ իր հիմնական սահմանադրական առաքելության՝ արդարադատության իրականացման:

Վերջինս, ի թիվս այլ անհրաժեշտ կանոնակարգումների, ենթադրում է, որ համապատասխան իրավահարաբերություններում ներգրավված սուբյեկտների սպառիչ կազմը, դրանցից յուրաքանչյուրի լիազորություններն ու գործառույթները պետք է սպառիչ և համապարփակ ձևով սահմանված լինեն համապատասխան իրավական ակտով: Ընդ որում, նախորդող պարբերություններում արտահայտված դիրքորոշումներին համահունչ՝ կարգապահական վարույթ հարուցելու մասին դիմումներ/հաղորդումներ ներկայացնելու, կարգապահական վարույթ հարուցելու և կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու՝ տրամաբանորեն փոխկապակցված գործընթացները՝ դատավորների գործունեությանը և անկախությանը միջամտելու ինտենսիվությունը հավասարակշռելու նկատառումներից ելնելով պետք է բաղդատված լինեն և չկենտրոնացվեն նույն սուբյեկտի լիազորությունների տիրույթում:

Այս գործընթացում ներգրավված սուբյեկտներից ԲԴԽ-ի համապատասխան լիազորությունը որոշակիորեն սահմանված է Սահմանադրության 175-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետում, համաձայն որի՝ Բարձրագույն դատական խորհուրդը լուծում է դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցը: Կարգապահական վարույթ հարուցելու մասին դիմումներ/հաղորդումներ ներկայացնելու, կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների որոշման հարցն օրենսդրի լայն հայեցողության շրջանակներում է, որի սահմաններն ուրվագծվում են ինչպես Սահմանադրությամբ ամրագրված վերաբերելի հիմնարար սկզբունքներով, այնպես էլ դրանց բովանդակության բացահայտմանն ուղղված Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումներով:

Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ՝ վիճարկվող նորմերով նախատեսվող կարգավորումները Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 1-ին մասին համապատասխանության տեսանկյունից խնդրահարույց են նաև այն առումով, որ կոնկրետ դատական գործի քննությունն իրականացնող դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու վերաբերյալ դիմումը կարող է ԲԴԽ ներկայացնել այդ գործով դատավարության մասնակիցներից որևէ մեկը նույնիսկ այն ժամանակահատվածում, երբ տվյալ գործի քննությունը դեռ ընթացքի մեջ է: Այլ կերպ, առավելապես համընկնող ժամանակահատվածի ընթացքում տեղի ունեցող դատավարություններից մեկով (ԲԴԽ-ում) դատավորը հանդես է գալու պատասխանողի կարգավիճակում այն անձի դիմումի հիման վրա հարուցված վարույթով, որի մասնակցությամբ մյուս գործով նա հանդիսանում է որպես գործը քննող դատավոր: Տվյալ դեպքում երկրորդ գործի մասով ուղղակիորեն խաթարվելու է այդ գործով դատավորի անաչառության և անկախության վերաբերյալ վստահությունը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դատավարության կողմերին՝ դատավորների նկատմամբ կարգապահական վարույթ նախաձեռնելու համար լրացուցիչ հնարավորություններ նախատեսելն ինքնին խնդրահարույց չէ, պայմանով, որ կնախատեսվեն անհրաժեշտ և բավարար օրենսդրական կառուցակարգեր, ապահովելու համար, որպեսզի չխաթարվեն դատարանների և դատավորների անկախության հիմնարար սկզբունքները, որևէ կերպ չի միջամտվի այլոց արդար դատաքննության հիմնական իրավունքի իրացմանը, կասկածի տակ չի դրվի դատավորի և դատարանի բարձր հեղինակությունը և մասնագիտական ձեռնահասությունը և հաշվի կառնվեն, այդ թվում՝ սույն որոշմամբ արտահայտված Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները:

Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում նաև արձանագրել, որ դատավորների կարգապահական պատասխանատվության վերաբերյալ կանոնակարգումներում սահմանված պաշտպանական լրացուցիչ երաշխիքները դատավորին տրամադրված ոչ թե արտոնություն է, այլ հանրային և, առաջին հերթին՝ արդարադատության շահերի պաշտպանության միջոց, նրանց անկախության ինստիտուցիոնալ երաշխիք:

Ամփոփելով վերոգրյալ դիրքորոշումները՝ Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող դրույթներով առաջարկվող կարգավորումները համահունչ չեն Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 1-ին մասի հետ:

4.2.2. Խնդրո առարկա հարցի վերաբերյալ Եվրոպայի դատավորների խորհրդատվական խորհուրդն իր՝ 2002 թվականի թիվ 3 կարծիքի մեջ (ENC): Minimum Judicial Standards V – Disciplinary proceedings and liability of judges, Report 2014-2015) նշել է, որ դատավորի սխալից կամ դատավորի ոչ իրավաչափ գործողություններից տուժած անձինք պետք է դատավորի դեմ բողոք ներկայացնելու իրավունք ունենան, ինչն էլ կարող է հանգեցնել դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթի հարուցման: Ինչպես այն դեպքերում, երբ բողոք են ներկայացնում դատավարության մասնակիցները, այնպես էլ այն դեպքերում, երբ բողոք են ներկայացնում այն անձինք, որոնք անմիջականորեն չեն տուժել դատավորի գործողություններից (այդ թվում՝ անանուն բողոք ներկայացնողները), պետք է սահմանվեն բողոքների գտման, ֆիլտրացման մեխանիզմներ: Միաժամանակ, բողոք ներկայացնելու իրավունքը չի նշանակում, որ անձը կարող է պարտադիր կերպով կարգապահական վարույթ հարուցելու կամ կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարց բարձրացնել: Վերը նշված գտման մեխանիզմն առավելապես ուղղված է նրան, որ խուսափեն այնպիսի իրավիճակներից, որ դատավորը ներքաշվի կարգապահական գործընթացների մեջ և որքան հնարավոր է արագ մերժվեն չհիմնավորված, ակնհայտ անհիմն բողոքները:

Ըստ Եվրոպայի դատավորների խորհրդատվական խորհրդի՝ դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու գործընթացը բավականաչափ կերպով պետք է իրավական կարգավորման ենթարկված լինի: Դա նշանակում է, որ յուրաքանչյուր պետություն պետք է նախատեսի իրավասու անձ կամ մարմին, որը պատասխանատու է բողոքների ընդունման, դրանց վերաբերյալ դատավորի դիրքորոշումը լսելու համար, և դրանց լույսի ներքո որոշի կարգապահական վարույթ հարուցելու հարցը, որի դեպքում հարցը փոխանցվում է կարգապահական մարմին:

Եվրոպայի դատավորների խորհրդատվական խորհուրդը նշել է նաև, որ մի կողմից դատավորի դեմ ներկայացված բողոքները ստանալու, կարգապահական վարույթ հարուցելու իրավասությունը, մյուս կողմից՝ դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու իրավասությունը պետք է իրականացվեն առան-

ծին մարմինների կողմից (դատավորների խորհրդի տարբեր ստորաբաժանում կամ տարբեր մարմինների կողմից)⁴, սակայն դա չի նշանակում, որ պետք է անպայման այս գործառույթները կատարվեն առանձին հաստատությունների կողմից, կարևոր է որ անդամը, ով սկզբնական փուլում հանդես է գալիս որպես մեղադրող հետո արդեն դատաքննության փուլում հանդես չգա որպես դատավոր⁵:

Կիլյան հանձնարարականների համաձայն, որպես կանոն, դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցող և դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու հարցի վերաբերյալ վերջնական որոշում կայացնող մարմինները չպետք է նույնը լինեն՝ երաշխավորելու համար վերջինիս անկախությունը: Այս հարցի շուրջ համանման մոտեցում ունի նաև Վենետիկի հանձնաժողովը՝ միաժամանակ մեկ վերապահումով, որը հանգում է նրան, որ եթե առանձին մարմին չի ստեղծվում, ապա պետք է ապահովել, որ այդ մարմնի այն անդամները, որոնք ներգրավված են եղել կարգապահական վարույթ հարուցելու գործընթացում (մեղադրողի, հետաքննողի դերում), դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկելու գործընթացին չմասնակցեն (հանդես չգան որպես դատարան)⁶:

Եվրոպական դատարանը գործերից մեկով Եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի խախտում է արձանագրել այն պատճառով, որ դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցող և դատավորին կարգապահական պատասխանատվության ենթարկող (վերջնական որոշում կայացնող) մարմինը նույնն է եղել կամ առնվազն նույն դատավորներն են եղել՝ այն պատճառաբանությամբ, որ դա այդ մարմնի անաչառության վերաբերյալ ողջամիտ կասկածներ կարող է առաջացնել⁷: Ընդ որում, այս սկզբունքը, որ դատավորի նկատմամբ կարգապահական վարույթ հարուցելու գործընթացում ներգրավված անձը չի կարող մասնակցել կարգապահական

⁴ Consultative Council of European Judges, Opinion No. 10 (2007) on Council for the Judiciary in the service of society, para. 64. See also Kyiv Recommendations, para. 26

⁵ Report of the Special Rapporteur on the independence of judges and lawyers, A/75/150, 17.06.2020, para 28

⁶ Venice Commission Opinion on the Laws on Disciplinary Liability and Evaluation of Judges of the Former Yugoslav Republic of Macedonia, CDL-AD(2015)042, 21 December 2015, para 78

⁷ ECtHR, Kamenos v. Cyprus, application no. 147/07, judgment of 31 October 2017, para 102-110

պատասխանատվության որոշման գործընթացին, ամրագրված է մի շարք եվրոպական երկրների օրենսդրությամբ⁸:

4.3. «Պետական տուրքի մասին» օրենքում լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի առնչությամբ դիմողն առանձին հիմնավորումներ չի ներկայացնում: Տվյալ օրենքում լրացումների ուսումնասիրությունը վկայում է, որ վերջիններս վերաբերում են ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց կողմից ԲԴԽ դիմումներ ներկայացնելու համար վճարման ենթակա պետական տուրքի դրույքաչափերին և վերջինիս վճարման հետ կապված իրավահարաբերություններին, ուստի, փոխկապակցված են սույն որոշման 4.3-րդ կետում ներկայացված դիրքորոշումների հետ:

4.4. Օրենքի 1-ին հոդվածի 4-րդ մասն ամրագրում է, որ մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու դեպքում նրա նկատմամբ կարող է կիրառվել խափանման միջոց կամ կիրառված խափանման միջոցը կարող է փոխարինվել ավելի խիստով: Դիմողի կարծիքով օրենսդիրը դիտարկում է խափանման միջոցը որպես մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու համար՝ պատիժ, ինչպես նաև Օրենքով հստակեցված չէ, թե որ պարտականությունները խախտելու դեպքում կարող է կիրառվել կամ խստացվել խափանման միջոցը, հստակորեն բացահայտված չէ «պարտականությունները չարամտորեն չկատարել» եզրույթը և այն, թե ինչպե՞ս են որոշվելու պարտականությունը չկատարելու և խափանման միջոցի միջև տրամաբանական կապն ու համաչափությունը:

Սահմանադրական դատարանը հայտնում է, նախ՝ քրեական պատիժը կարող է հանդես գալ միայն որպես քրեական օրենսգրքով նախատեսված պատասխանատվության միջոց, երկրորդ՝ այն պետք է ամրագրվի միայն քրեական և ոչ թե քրեական դատավարության օրենսգրքում: Հետևաբար, Օրենքով վիճարկվող դրույթը չի կարող դիտարկվել իբրև պատիժ՝ քրեաիրավական իմաստով:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող իրավակարգավորումն ինքնին խնդրահարույց չէ, քանի որ մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունների չարամտորեն չկատարումը պետք է դիտարկվի ոչ թե որպես խափանման միջոցի կիրառման ինքնուրույն հիմք (որի պարագայում կիրառվող քրեադատավարական

⁸ See, Note on international standards and good practices of disciplinary proceedings against judges, OSCE ODIHR, Opinion-Nr.: JUD-KAZ/341/2018, 27.12.2018, footnote 52

խափանման միջոցը կվերաձվի միայն քրեադատավարական պատասխանատվության միջոցի՝ կորցնելով իր նպատակային նշանակությունը և որպես հետևանք մեխանիկորեն (ինքնաբերաբար) առաջ կբերի խափանման միջոցի կիրառում (փոփոխում)), այլ՝ խափանման միջոցի օրենքով արդեն իսկ սահմանված («քրեական դատավարության օրենսգրքի 135-րդ հոդված») հիմքերի համատեքստում՝ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի և դրա՝ Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումներով բացահայտված բովանդակության սահմաններում: Այսպիսի մոտեցման պարագայում, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ինքնաբերաբար լուծվում են դիմողի կողմից բարձրացվող այն մտահոգությունները, թե ո՞ր պարտականությունները խախտելու դեպքում կարող է կիրառվել կամ խստացվել խափանման միջոցը, և թե ինչպե՞ս են որոշվելու պարտականությունը չկատարելու և խափանման միջոցի միջև տրամաբանական կապն ու համաչափությունը:

Ինչ վերաբերում է դիմողի այն դիտարկմանը, թե Օրենքի 1-ին հոդվածում ձևակերպված «պարտականությունները չարամտորեն չկատարել» արտահայտության օգտագործումն ինքնին կարող է խնդրահարույց լինել Սահմանադրության 79-րդ հոդվածում ամրագրված իրավական որոշակիության սկզբունքի համատեքստում, ապա այս առումով, Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում ընդգծել, որ թեև «չարամտորեն» եզրույթի օգտագործումը վարույթն իրականացնող մարմնին «չարամտությունը» գնահատելու հնարավորություն է ընձեռում, սակայն, դրանից չի կարելի բխեցնել, որ «չարամտորեն» եզրույթի օգտագործումն ինքնին խնդրահարույց է իրավական որոշակիության տեսանկյունից:

Իրավական որոշակիության վերաբերյալ դիմողի հարցադրումների առնչությամբ, Սահմանադրական դատարանը, վերահաստատելով իր՝ 2008 թվականի ապրիլի 4-ի ՍԴՈ-747 և 2008 թվականի նոյեմբերի 25-ի ՍԴՈ-780 որոշումներում ամրագրված իրավական դիրքորոշումները՝ սույն գործով կրկին ընդգծում է, որ օրենքներում օգտագործվող առանձին հասկացությունների բովանդակությունը, բնորոշ հատկանիշների շրջանակը ճշգրտվում են ոչ միայն օրինաստեղծ գործունեության արդյունքում, այլ նաև դատական պրակտիկայում (05.04.2011թ. ՍԴՈ-947): «Նույնիսկ իրավական նորմի առավելագույն հստակությամբ ձևակերպման դեպքում դատական մեկնաբանությունը չի բացառվում: Իրավադրույթների պարզաբանման և փոփոխվող հանգա-

մանքներին՝ զարգացող հասարակական հարաբերություններին դրանց համապատասխանեցման անհրաժեշտությունը միշտ էլ առկա է: Հետևաբար, օրենսդրական կարգավորման որոշակիությունը և ճշգրտությունը չեն կարող բացարձականացվել՝ նույնիսկ ոչ բավարար հստակությունը կարող է լրացվել դատարանի մեկնաբանություններով» (03.05.2016թ. ՍԴՈ-1270, 15.11.2019թ. ՍԴՈ-1488): Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2019 թվականի նոյեմբերի 15-ի ՍԴՈ-1488 որոշմամբ նշել է նաև, որ հաշվի առնելով կենսական հարցերի բազմազանությունը և նորմաստեղծ ճանապարհով բոլոր իրավիճակներին արձագանքելու անհնարիությունը՝ օրենսդրական և ենթաօրենսդրական կարգավորումների որոշակիության պահանջը չի բացառում անորոշ իրավական հասկացությունների ամրագրումն օրենքներում և ենթաօրենսդրական նորմատիվ իրավական ակտերում, սակայն այն պարտադիր պետք է ուղեկցվի նման հասկացությունների համարժեք, իսկ նույնական դեպքերում՝ միատեսակ մեկնաբանությամբ, առանց որի անհնարին կլինի փաստել այդ դրույթների կանխատեսելիությունը:

Վերոշարադրյալի հիման վրա, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ մեղադրյալի կողմից իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու դեպքում նրա նկատմամբ խափանման միջոց կիրառելուն վերաբերող, Օրենքով նախատեսված կարգավորումները բավարարում են որոշակիության սահմանադրաիրավական սկզբունքի պահանջներին:

4.5. Օրենքով նախատեսվում է որպես դատավարական սանկցիա կիրառել որոշակի դատավարական իրավունքների իրականացման սահմանափակումը, ըստ որի որոշակի դատավարական իրավունքների իրականացման սահմանափակումն անձի կողմից իր դատավարական իրավունքների պարբերաբար չարաշահման դեպքում դատարանի որոշմամբ դրանց իրականացման պայմանների սահմանումն է (Օրենքի 2 և 3-րդ հոդվածներ): Այս կարգավորումը դիտարկելով համաչափության սահմանադրական սկզբունքի պահանջների համապատասխանության տեսանկյունից՝ Սահմանադրական դատարանը հայտնում է ներքոշարադրյալը.

Սահմանադրական դատարանն իր բազմաթիվ որոշումներում անդրադարձել է Սահմանադրության 78-րդ հոդվածով ամրագրված համաչափության սահմանադրական սկզբունքին, որի համաձայն՝ հիմնական իրավունքների և ազատությունների

սահմանափակման համար ընտրված միջոցները պետք է պիտանի և անհրաժեշտ լինեն Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակին հասնելու համար: Սահմանափակման համար ընտրված միջոցները պետք է համարժեք լինեն սահմանափակվող հիմնական իրավունքի և ազատության նշանակությանը:

Սահմանադրական դատարանի այս առնչությամբ տարբեր ժամանակներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները մանրամասն վերլուծության են ենթարկվել ՍԴՈ-1546 որոշման մեջ, որտեղ Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է.

- «... Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ համաչափության սկզբունքը Սահմանադրության 1-ին հոդվածում ամրագրված իրավական պետության հիմնարար սկզբունքի բաղադրիչներից մեկն է: 2015 թվականի փոփոխություններով (գործող) Սահմանադրության մեջ այն ամրագրվել է ամբողջ ծավալով՝ հստակորեն (*expressis verbis*)»:

- «Համաչափության սկզբունքի էությունը մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումների սահմանափակումն է մասնավոր և հանրային շահերի միջև ողջամիտ հավասարակշռության ապահովման միջոցով, և հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումներին ներկայացվող սահմանադրական պահանջների շարքում այն ունի առանձնահատուկ կարևորություն»:

- «Համաչափության սկզբունքի առաջին տարրը հիմնական իրավունքի սահմանափակման նպատակի լեգիտիմությունն է, այն է՝ Սահմանադրությամբ նախատեսված լինելը: Դա նշանակում է, որ օրենսդիրը, իրականացնելով հիմնական իրավունքի սահմանափակման իր լիազորությունը, պետք է հիմնվի Սահմանադրությամբ նախատեսված նպատակների վրա: Բոլոր այն դեպքերում, երբ այդ նպատակներն ուղղակիորեն ամրագրված են սահմանափակվող հիմնական իրավունքին կամ ազատությանը վերաբերող սահմանադրական դրույթներում, ինչպես օրինակ՝ մասնավոր կյանքի անձեռնմխելիության հիմնական իրավունքի դեպքում, օրենսդիրն իրավասու է միայն դրանք կոնկրետացնել օրենքներում, մնացյալ դեպքերում օրենսդիրն ինքն է բացահայտում սահմանափակման՝ օրենքով սահմանված նպատակի սահմանադրական բովանդակությունը՝ հիմնվելով Սահմանադրության վերաբերելի նորմերի մեկնաբանության վրա»:

Այս լույսի ներքո գնահատելով Օրենքի 2 և 3-րդ հոդվածով ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում «որոշակի դատավարական իրավունքների իրականացման սահմանափակում» դատական սանկցիայի ներդրմամբ հետապնդվող նպատակը, Սահմանադրական դատարանը փաստում է, որ Օրենքով հետապնդվում է իրավաչափ նպատակ, այն է՝ ապահովել դատական նիստի բնականոն ընթացքը, որով իսկ նպաստավոր պայմաններ են ստեղծվում վարույթի մասնակիցների՝ Սահմանադրությամբ երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքը, մասնավորապես՝ դրա բաղադրատարր՝ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության իրավունքն ապահովելու համար:

Օրենսդիրը նախանշված նպատակին հասնելու համար ընտրել է պիտանի միջոց՝ որոշակի դատավարական իրավունքների իրականացման սահմանափակում (այդ իրավունքների իրականացման ժամանակային կամ քանակական պայմանների սահմանման ձևով), որով հնարավոր է հասնել հետապնդվող նպատակին և ապահովել դատական նիստի բնականոն ընթացքը (այդպիսով իսկ՝ վարույթի մասնակիցների արդար դատաքննության իրավունքը, մասնավորապես՝ դրա բաղադրատարր՝ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության իրավունքը):

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում առկա մի շարք դրույթներ, թեև վարույթի մասնակիցների (մասնավոր մասնակիցների) կողմից իրենց իրավունքների չարաշահմամբ դատավարությունն անհարկի ձգձգումներից կանխելու երաշխիք են (և հետևաբար կարող են դիտարկվել նաև դատական նիստի բնականոն ընթացքն ապահովելու միջոցներ), այնուամենայնիվ, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ առկա միջոցները բավարար չեն նախանշված նպատակին նույն արդյունավետությամբ հասնելու համար: Գործող ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում կարգավորումներով առկա չեն սահմանափակումներ քրեական գործին կցելու և հետազոտելու համար նյութեր ներկայացնելու, ելույթներ ունենալու և մի շարք այլ հարցերի առումներով, որոնք կարող են վարույթի բնականոն ընթացքի վրա էական ազդեցություն ունենալ՝ վերջինիս անհարկի, չհիմնավորված ձգձգումների առումով: Հետևաբար, օրենսդրի կողմից ընտրված միջոցը՝ Օրենքով ներդրվող դատական սանկցիան, պետք է գնահատել իբրև անհրաժեշտ միջոց ընտրված նպատակին հասնելու համար, եթե ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում առկա մյուս՝ վերը

մեջբերված առավել մեղմ միջոցները չունենան նախանշված նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ արդյունավետությունը:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է նաև, որ օրենսդրի կողմից ընտրված միջոցը համարժեք է սահմանափակվող իրավունքին: Մասնավորապես՝ Օրենքով ներդրվող սանկցիայով ոչ թե անձը զրկվում է իր՝ Օրենքի 3-րդ հոդվածի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացվող 314.4-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված իրավունքներից ընդհանրապես, այլ՝ Օրենքով նախատեսվում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացվող 314.4-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված իրավունքների որոշակի ժամանակային կամ քանակական սահմանափակման հնարավորություն: Հետևաբար, այդ սահմանափակումներից «դուրս» անձը կարող է իրացնել իր իրավունքը:

Վերոգրյալի հիման վրա Սահմանադրական դատարանը հայտնում է, որ անձի կողմից իր դատավարական իրավունքների չարաշահման դեպքում որոշակի դատավարական իրավունքների իրականացման սահմանափակումը՝ որպես դատավարական սանկցիա կիրառելը, համապատասխանում է համաչափության սահմանադրաիրավական սկզբունքի պահանջներին:

4.6. Դիտարկելով Օրենքի 2 և 3-րդ հոդվածներով նախատեսված կարգավորումները՝ իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից, հայտնում է հետևյալը.

Ելնելով այն հանգամանքից, որ Օրենքով նախատեսվող՝ «որոշակի դատավարական իրավունքների իրականացման սահմանափակում» դատական սանկցիան կարող է անձի նկատմամբ կիրառվել, (1) երբ անձն իր դատավարական իրավունքները պարբերաբար չարաշահում է, (2) դատարանի որոշմամբ, ապա ելնելով նաև «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 49-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 314.1-րդ հոդվածի 2-րդ մասով նախատեսված այն դրույթներից, ըստ որոնց, դատավորն անհրաժեշտության դեպքում հասկանալի ձևով նախազգուշացնում է դատական սանկցիա կիրառելու դատարանի իրավասության մասին, ինչպես նաև պարզաբանում դատական սանկցիա կիրառելու հիմքերը և հետևանքները, ապա, Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ գործող օրենսդրությամբ առկա են նաև այն երաշխիքները,

որոնք ապահովում են դատական սանկցիայի՝ քննարկվող դեպքում «որոշակի դատավարական իրավունքների իրականացման սահմանափակում» դատական սանկցիայի կիրառման կանխատեսելիությունն իրավունքի չարաշահում թույլ տվող անձի համար:

Ինչ վերաբերում է դիմողի այն դիտարկմանը, թե լրացումներով «...հստակեցված չեն չափորոշիչները, որոնք պետք է կիրառվեն՝ որոշելու, թե որն է իրավունքի չարաշահումը», ապա Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ գործող օրենսդրությամբ դատավարական իրավունքների չարաշահում ներկայումս էլ (անգամ առանց Օրենքով նախատեսվող լրացումների) դիտարկվում է իբրև դատական սանկցիա կիրառելու հիմք («Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 47-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետ), իսկ դատարանները նշված հիմքի առկայությունը գնահատելիս, ելնում են ինչպես արդեն իսկ դատական պրակտիկայով ձևավորված, այնպես էլ իրավունքի դոկտրինում տեղ գտած «իրավունքի չարաշահման» հասկացության հատկանիշներից:

Ավելին, Սահմանադրական դատարանը սույն թվականի փետրվարի 12-ի ՍԴՈ-1576 որոշմամբ բացահայտել է հենց դիմողի կողմից բարձրացվող այն «չափորոշիչները» որոնց առկայությամբ արարքը կարող է գնահատվել որպես իրավունքի չարաշահում: Մասնավորապես, նշված որոշմամբ հիմք ընդունելով իրավունքի տեսության մեջ առկա մոտեցումներն արձանագրել է.

«Իրավունքի տեսության մեջ իրավունքի չարաշահումն արձանագրվում է, երբ առկա է, որպես կանոն, հետևյալ պայմանների համակցությունը.

1. անձը պետք է ունենա համապատասխան իրավունքը,
2. իրավունքի չարաշահումը տեղի է ունենում սուբյեկտիվ իրավունքի իրացման ընթացքում, անձն առերևույթ գործում է իրավական կարգադրագրերին համապատասխան,
3. անձի՝ առերևույթ իրավաչափ գործողություններն հանգեցնում են պետության, հանրության կամ այլ անձանց օրինական շահերի խախտմանը, իսկ անձն ձգտում է հասնել իր համար ցանկալի արդյունքին կամ նպատակին,
4. իրավունքի չարաշահումը կամային գործընթաց է, այսինքն՝ անձը գիտակցում է, որ ինքն իր սուբյեկտիվ իրավունքը չարաշահում է, հետևաբար՝ պետք է կանխա-

տեսի, որ կարող է վնաս պատճառել պետության, հանրության կամ այլ անձանց օրինական շահերին:

Այդ առումով իրավունքի չարաշահման առանձնահատկությունն այն է, երբ իրավունքի սուբյեկտն իր գործունեության ընթացքում գործում է իրավական կարգադրագրերին համապատասխան, կատարում է օրենքով իր վրա դրված ֆորմալ պարտականությունները, սակայն խեղաթյուրում է իրավունքի նշանակությունը՝ գործելով տվյալ իրավանորմի նպատակային նշանակությանը կամ տվյալ դեպքում՝ ամուսնության իրավունքի նպատակին և ոգուն հակառակ, ինչի արդյունքում վնաս է հասցվում այլ անձին, պետությանը, հասարակությանը»:

Նման պայմաններում Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքում «իրավունքի չարաշահում» հասկացության և հատկանիշների բացահայտված չլինելն ինքին չի կարող գնահատվել իբրև խնդրահարույց իրավական որոշակիության տեսանկյունից:

Սահմանադրական դատարանը հայտնում է, որ սույն որոշման 4.5-րդ կետում արված եզրահանգումներն ամբողջությամբ վերաբերելի են նաև դիմողի կողմից բարձրացվող «պարբերաբար» եզրույթի որոշակիության առնչությամբ:

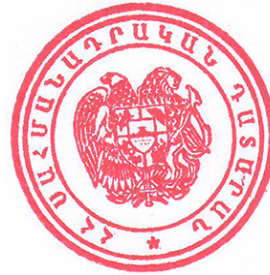
Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և հիմք ընդունելով Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետը, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը, 170-րդ հոդվածը, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 63, 64 և 73-րդ հոդվածները՝ Սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. Ազգային ժողովի կողմից 2021 թվականի մարտի 19-ին ընդունված՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» սահմանադրական օրենքը և հարակից՝ «ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում լրացումներ կատարելու մասին» և «Պետական տուրքի մասին» օրենքում լրացումներ կատարելու մասին» օրենքները՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» սահմանադրական օրենքի 2-րդ, 9-19-րդ հոդվածների, 20-րդ հոդվածի 2 և 4-րդ մասերի, ինչպես

նաև՝ «Պետական տուրքի մասին» օրենքում լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի մասով՝ ճանաչել Սահմանադրության 164-րդ հոդվածի 1-ին մասին հակասող:

2. Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Ա. ԴԻԼԱՆՅԱՆ

12 հոկտեմբերի 2021 թվականի
ՍԴՈ-1613